

Helsingfors/Mariehamn 25.11.2019

Nr 44/19

Hänvisning Ålands lagtings skrivelser
18.9.2019, nr 195, 197
och 199/2019.

Till Justitieministeriet

Ärende Utlåtande över följande av lagtinget 18.9.2019 antagna landskapslagar:

1. Äldrelag för Åland (nedan landskapslagen),
2. Landskapslag om ändring av 25 och 33 §§ landskapslagen om hälso- och sjukvård,
3. Landskapslag om ändring av kommunallagen för landskapet Åland.

Ålandsdelegationen avger i det följande ett gemensamt utlåtande över ovan nämnda landskapslagar.

Landskapslagarnas huvudsakliga innehåll

Syftet med landskapslagen är att stödja den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa, funktionsförmåga och förmåga att klara sig på egen hand. Landskapslagen innehåller bestämmelser om hur socialvårds- samt hälso- och sjukvårdstjänster i annan lagstiftning ska tillhandahållas för äldre personer på Åland. Lagen är avsedd att komplettera den övriga lagstiftningen om socialvård samt hälso- och sjukvård. I landskapslagen om hälso- och sjukvård intas en hänvisning till landskapslagen samt en bestämmelse enligt vilken Ålands hälso- och sjukvård en gång per lagtingsperiod ska anta en plan över hur

behoven av hälso- och sjukvård för landskapets invånare ska uppfyllas. Bestämmelser om ett äldreråd intas i kommunallagen för landskapet Åland.

Lagstiftningsbehörigheten

Enligt 18 § 12 punkten i självstyrelselagen för Åland tillkommer lagstiftningsbehörigheten gällande hälso- och sjukvården landskapet med de undantag som stadgas i lagens 27 § 24, 29 och 30 punkter. Enligt nämnda punkter har lagstiftningsbehörigheten förbehållits riket i fråga om administrativa ingrepp i den personliga friheten, smittsamma sjukdomar hos människor, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, konstbefruktning, rättsmedicinska undersökningar, behörigheten att vara verksam inom hälso- och sjukvården, apoteksväsendet, mediciner och produkter av läkemedelstyp, narkotiska ämnen samt framställning av gifter och fastställande av deras användningsändamål. Den offentliga hälso- och sjukvården i landskapet tillhandahålls enligt 2 § i landskapslagen om hälso- och sjukvård (ÅFS 114/2011) av myndigheten Ålands hälso- och sjukvård, som är underställd landskapsregeringen. Landskapsregeringen handhar den allmänna styrningen och övervakningen av Ålands hälso- och sjukvård. Lagstiftningsbehörigheten i fråga om landskapsregeringen och under denna lydande myndigheter och inrättningar tillkommer landskapet enligt självstyrelselagens 18 § 1 punkt.

Landskapet tillkommer enligt 18 § 4 och 13 punkterna i självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet i fråga om socialvård och kommunernas förvaltning.

Enligt förarbetena till gällande självstyrelselag (RP 73/1990 rd s. 66) innefattar begreppet socialvård, förutom den egentliga socialvården, även bl.a. barnskydd och barndagvård, specialomsorger om utvecklingsstörda, missbrukarvård, nykterhetsarbete, moderskapsunderstöd, barnbidrag, stöd för vård av barn i hemmet, service och stöd på grund av handikapp samt handikappbidrag.

Vid lagstiftningskontrollen bör även tas ställning till förhållandet mellan den nu ifrågavarande lagstiftningen och grundlagen, eftersom stiftande ändring och upphävande av grundlag samt avvikelse från grundlag utgör riksbehörighet enligt 27 § 1 punkten i självstyrelselagen. Landskapslagen är betydelsefull med avseende till de sociala rättigheter som tryggas i 19 § i grundlagen. Alla som inte förmår skaffa sig den trygghet som behövs för ett människovärdigt liv har rätt till oundgänglig försörjning och omsorg (19 § 1 mom.). Genom lag ska var och en garanteras rätt att få sin grundläggande försörjning tryggad vid arbetslöshet, sjukdom, arbetsoförmåga och under ålderdomen samt vid barnafödelse och förlust av en försörjare (19 § 2 mom.). Det allmänna ska, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa. Det allmänna ska

också stödja familjerna och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt (19 § 3 mom.). Enligt Ålandsdelegationens bedömning överensstämmer landskapslagen med skyldigheten i grundlagens 22 § för det allmänna att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna.

Enligt självstyrelselagens 27 § 24 punkt utgör administrativa ingrepp i den personliga friheten riksbehörighet. Bestämmelser som begränsar en äldre persons frihet eller som innebär att vård ges mot den äldres uttryckliga vilja hör till rikets behörighet. I detta avseende är bestämmelsen i landskapslagens 1 § 3 mom. betydelsefull enligt vilken rätten till självbestämmande ska beaktas i fråga om beslut som rör de egna levnadsförhållandena och valet av tillbudsstående socialvårdstjänster och service.

I landskapslagens 19 § ingår en skyldighet för i lagen angivna personer att oberoende av sekretessbestämmelserna göra en anmälan till Ålands hälso- och sjukvård och till den kommunala myndighet som ansvarar för socialvården om personer som är i behov av social- eller hälsovård och som är uppenbart oförmögna att sörja för sin omsorg, hälsa eller säkerhet. Denna bestämmelse är betydelsefull med avseende på skyddet för privatlivet enligt 10 § 1 mom. i grundlagen. Grundlagsutskottet har i sina utlåtanden lyft fram riskerna med behandlingen av känsliga uppgifter. Utskottet har särskilt påpekat att det bör finnas exakta och noga avgränsade bestämmelser och att det är tillåtet att behandla känsliga uppgifter bara om det är absolut nödvändigt. Utskottet framhåller även att lagstiftningen om behandling av känsliga personuppgifter bör vara så tydlig och begriplig som möjligt (GrUU 14/2018 rd). Ålandsdelegationen konstaterar i sammanhanget att en motsvarande bestämmelse finns i 25 § i rikets lag om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (FFS 980/2012) samt i 35 § i rikets socialvårdslag (FFS 130/2014). Det primära syftet med bestämmelserna är att säkerställa att personerna får den omsorg de behöver också när de inte själva kan eller förstår att begära den. Beträffande den sist nämnda bestämmelsen konstaterade grundlagsutskottet att det finns tungt vägande skäl för bestämmelsen med avseende på 19 § 1 och 3 mom. i grundlagen, och att regleringen också uppfyllde de övriga allmänna kriterierna för att begränsa de grundläggande fri- och rättigheterna. Enligt utskottet hade bestämmelserna om skyldighet eller rätt att anmäla inte någon betydelse för lagstiftningsordningen (GrUU 36/2014 rd). Med hänvisning till ovanstående anser Ålandsdelegationen att bestämmelsen i landskapslagens 19 § inte är problematisk med avseende å grundlagens 10 § 1 mom.

Ålandsdelegationens utlåtande

Ålandsdelegationen finner att landskapslagarna faller inom landskapets lagstiftningsbehörighet. Tillämpningen av hänvisningarna i de övriga landskapslagarna till landskapslagen förutsätter att även landskapslagen träder i kraft.

Närvarande Ordföranden Lindbäck, ledamöterna Erlandsson, Lampi, Pellonpää och Suviranta.

På Ålandsdelegationens vägnar:

Peter Lindbäck
ordförande

Rainer Åkerblom
sekreterare